

תוכן עניינים

2	מבוא
3	דיון פוזיטיבי
8	עבירות מין בתוך המשפחה
9	מי נחשב ל"בן משפחה" ול"אחראי"
10	עבירות מין שלא בתוך המשפחה
11	משפט משווה
12	דיון נורמטיבי
16	האם ההסדר בישראל הוא ראוי
21	סיכום
22	רשימה ביבליוגרפית

מבוא

הדין הישראלי קובע תקופות התיישנות לעבירות. תקופות התיישנות לעבירות נקבעו בהתאם לסיווג העבירות לפי חומרתן, תוך הבחנה בין עבירות פשע, עבירות עוון ועבירות חטא. בפסיקה ובספרות נדונו ארבע הצדקות עיקריות לקביעת תקופת התיישנות לעבירות. האחת, בשל הזכות של הנאשם להליך הוגן ובשל האינטרס הציבורי והצורך להגיע לחקר האמת. אינטרסים אלו עלולים להיפגע עם חלוף הזמן, באופן שמקשה על השגת ראיות, על זיכרוןם של העדים, ועל יכולתו של הנאשם להוכיח טענות הגנה שיש לו. השנייה, הרצון לדרבן את רשויות אכיפת החוק וליצור אצלן תמריץ לפעול ביעילות ובמהירות לבירור העובדות ולקידום ההליכים המשפטיים. השלישית, האינטרס של העבריין שלא להיות נתון לעינוי דין מתמיד, והצורך שלו לשקם את חייו ולהמשיך בשגרת חייו בשלווה מבלי להיות מוטרד כל חייו מהדין הפלילי המרחף מעל ראשו כחרב. הרביעית, הצדקה המכונה שכחה, מחילה ויציבות חברתית, לפיה האינטרס הציבורי במיצוע הדין עם העבריין פוחת ככל שחולף הזמן, וחלוף הזמן מקהה את ההשפעה של העבירה, ומצדיק לשכוח את העבר ולהשאיר אותו בעבר.

בצד הסדרי התיישנות הכלליים לגבי עבירות, קובע הדין הישראלי הסדרי התיישנות ייחודיים לגבי עבירות מין שבוצעו בקטינים, על ידי בן משפחה או אחר. ההסדר הקבוע בדין הישראלי קובע תקופת התיישנות ארוכה יותר לגבי עבירות אלה לגבי עבירות מין שבוצעו בקטין על ידי בן משפחה או אחראי, כהגדרתם בחוק, נקבע כי תקופת התיישנות הרגילה לפי חומרתה של העבירה תתחיל רק מעת שהגיע קורבן העבירה לגיל 28. לגבי עבירות מין שבוצעו בקטין שלא על ידי בן משפחה או אחראי, נקבע כי ככל שהעבריין הוא מעל גיל 15 תתחיל תקופת התיישנות מעת שהגיע קורבן העבירה לגיל 23. הארכת תקופת התיישנות לגבי עבירות מין שבוצעו בקטינים נובעת מהכרה במאפיינים הייחודיים של עבירות אלה, ובעיקר במציאות שבה במקרים רבים קורבנות קטינים של עבירות מין אינם מתלוננים ואינם מדווחים על העבירות שבוצעו בהם, או שמדווחים על כך רק לאחר שנים רבות. תופעה זו מוסברת באמצעות גורמים שונים, אישיים, משפחתיים וחברתיים, המביאים לכך שקורבנות העבירה לא מדווחים על העבירה או מדווחים עליה לאחר חלוף זמן רב. לאור המאפיינים הייחודיים הללו, מצטמצמות חלק מן ההצדקות להתיישנות עבירות אותן מניתי לעיל.

השוואת ההסדר שבדין הישראלי להסדרים מקבילים במדינות אחרות מלמדת כי ההסדר הישראלי נמצא במקום טוב יחסית, וכי מדובר בהסדר ראוי ומתקדם. תקופת התיישנות שנקבעה בדין הישראלי לגבי עבירות מין שבוצעו בקטינים היא ארוכה יותר ממרבית תקופות התיישנות המקבילות שנקבעו לגבי עבירות אלו במדינות השונות בארה"ב. עם זאת, ישנה גישה בספרות לפיה הדין האמריקאי הוא מפותח יותר מהדין הישראלי, משום שהוא מאפשר שימוש בדוקטרינות משפטיות גמישות שמאפשרות במקרים המתאימים לחרוג מתקופות התיישנות הסטטוטוריות שנקבעו בחוק, כמו למשל דוקטרינת הפשע המתמשך ודוקטרינת הפשע המוסתר. לפי גישה זו, יש לשקול בישראל את האפשרות לבטל כליל את תקופת התיישנות לגבי עבירות מין שבוצעו בקטינים על ידי בן משפחה, ולכל הפחות יש לאמץ בישראל את הדוקטרינות המשפטיות הללו שיאפשרו לבית המשפט לחרוג במקרים המתאימים מתקרת התיישנות הסטטוטורית והשרירותית הקבועה כיום בחוק.

בעבודה אדון בהסדר שבחוק הישראלי, בהצדקות לו, ובהשוואה שבינו לבין ההסדרים המקבילים במדינות ארה"ב. אציג את הגישה הקוראת לביטול תקופת התיישנות או למתן שיקול דעת רחב לבית המשפט בקביעת תקופת התיישנות, ואבהיר מהם השיקולים שבית המשפט אמור לשקול לדעת, ומהם השיקולים שאיננו אמור לשקול, בעת שהוא קובע את תקופת התיישנות. הפרק הראשון בעבודה יתמקד

בדיון הפוזיטיבי, ובו אדון בהסדרי ההתיישנות הכלליים לעבירות ובהצדקות להם, ובהסדרי ההתיישנות הייחודיים שנקבעו לגבי עבירות מין בקטינים, בתוך המשפחה ומחוצה לה. בפרק השני אערוך משפט משווה, ואבחן את ההסדרים המקבילים שנקבעו במדינות שונות בארה"ב. בפרק השלישי אערוך דיון נורמטיבי, שבו אדון בהצעה לביטול תקופת ההתיישנות לגבי עבירות מין שבוצעו בקטינים בתוך המשפחה, ובהצעה למתן שיקול דעת רחב לבית המשפט בקביעת תקופת ההתיישנות, ואבהיר מהם השיקולים שלדעתי על בית המשפט לשקול בעת שהוא קובע את תקופת ההתיישנות ככל שהצעה זו תאומץ.

דיון פוזיטיבי

החוק קובע תקופות התיישנות בדיון הפלילי המשותפות לכלל העבירות הפליליות. חוק סדר הדין הפלילי¹ קובע תקופות התיישנות עבירות, שהן תקופות התיישנות להעמדה לדיון, כלומר שאם חלפו ממועד ביצוע העבירה התקופות המפורטות בחוק כבר לא ניתן להגיש כתב אישום. חוק סדר הדין הפלילי קובע גם התיישנות עונשין, שהן תקופות התיישנות לביצוע העונש לאחר שנקבע בפסק הדין, כלומר שאם חלפו ממועד הטלת העונש בפסק הדין עד למועד ביצועו התקופות המפורטות בחוק כבר לא ניתן יהיה לבצע את העונש.

לגבי התיישנות עבירות מבחין חוק סדר הדין הפלילי בין העבירות השונות לפי סיווג חומרתן, כאשר הסיווג נעשה על בסיס ההבחנה בין עבירות "פשע", עבירות "עוון" ועבירות "חטא"². כך קובע סעיף 9 לחוק סדר הדין הפלילי:

"(א) באין הוראה אחרת לענין זה בחוק אחר, אין להעמיד אדם לדיון בשל

עבירה אם עברו מיום ביצועה –

(1) בפשע שדינו מיתה או מאסר עולם – שלושים שנים;

(א1) בפשע שדינו שבע שנות מאסר ומעלה, והוא עבירה המנויה בתוספת

הראשונה ב' – 15 שנים;

(2) בפשע אחר – עשר שנים;

(3) בעוון – חמש שנים;

(4) בחטא – שנה אחת.

הסעיף מוסיף וקובע חריגים לתקופות ההתיישנות הללו. סעיף 9(ב) קובע כי בעבירות לפי החוק בדבר מניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם³, ולפי החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם⁴, אין התיישנות. סעיף 9(ב1) קובע כי בעבירות רצח ורצח בנסיבות מחמירות כאמור בסעיפים 300 ו-301א לחוק העונשין, אין

¹ חוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982. (להלן: "חוק סדר הדין הפלילי").
² לפי סעיף 24 לחוק העונשין, תשל"ז-1977 (להלן: "חוק העונשין"), עבירת "פשע" היא "עבירה שנקבע לה עונש חמור ממאסר לתקופה של שלוש שנים. עבירת "עוון" היא "עבירה שנקבע לה עונש מאסר לתקופה העולה על שלושה חודשים ושאינה עולה על שלוש שנים; ואם העונש הוא קנס בלבד – קנס העולה על שיעור הקנס שניתן להטיל בשל עבירה שעונשה הוא קנס שלא נקבע לו סכום". עבירת "חטא" היא "עבירה שנקבע לה עונש מאסר לתקופה שאינה עולה על שלושה חודשים, ואם העונש הוא קנס בלבד – קנס שאינו עולה על שיעור הקנס שניתן להטיל בשל עבירה שעונשה הוא קנס שלא נקבע לו סכום".

³ חוק בדבר מניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם, תש"י-1950.

⁴ חוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, תש"י-1950.